

Ph.d.-nettets indlæg til debatten om en ændring af forskeruddannelsen

Frederiksberg den 22. marts 2005

Ph.d.-nettets [1] har gennemgået flere danske og internationale undersøgelser af forskeruddannelsen [2, 3, 4]. Disse undersøgelser samt Ph.d.-nettets erfaringer peger på en række uhensigtsmæssigheder ved den nuværende ordning for ph.d.-studiet. De vigtigste problemer præsenteres her med løsningsforslag og er delt op i to hovedpunkter: "Ph.d.-studiets profil" og "Regler for ph.d.-studiet".

Ph.d.-studiets profil

Under den nuværende ordning er formålet med ph.d.-studiet at producere forskere på internationalt niveau. Disse forventes at finde ansættelse såvel i universiteternes forskningsmiljøer samt i sektor- og industriforskningen. Ph.d.-nettets støtter denne linie og forventer, at fremtidens ph.d.'ere vil bidrage til samfundet i mange forskellige funktioner. I dette lys ser vi dog en række problemer med ph.d.-studiets nuværende opbygning.

Den nuværende ph.d.-ordning omfatter dels en formidlingsforpligtigelse, hvor den ph.d.-studerendes arbejdskraft kan stilles til rådighed for instituttet (i form af undervisning, vejledning eller andet projektarbejde), dels deltagelse i point-givende ph.d.-kurser. Ph.d.-studiets formidlings- og kursusdel udgør samlet en arbejdsbelastning på cirka et år (med 6 måneder på hver del). Tilbage bliver der dermed kun omkring 2 år til arbejdet på det egentlige forskningsprojekt.

Ph.d.-nettets anser dette som problematisk for danske forskningsstuderendes internationale konkurrenceevne. European University Association [5] i samarbejde med blandt andet Eurodoc (The European council for doctoral candidates and young researchers) [6] anbefaler, at et ph.d.-forløb udgør 3-4 års fuldtidsforskning [7]. Det kan altså diskuteres, om danske ph.d.- projekter afsluttet på normeret tid lever op til internationalt niveau. Erfaringer fra praksis viser, at studiet i flere forskningsmiljøer forlænges drastisk.

Samtidig anerkender Ph.d.-nettets behovet for, at man i løbet af uddannelsesforløbet tilegner sig andre kompetencer end de rent forskningsfaglige. Dette er i tråd med Eurodocs anbefalinger til et mere fleksibelt arbejdsmarked. Desværre bliver den studerende kun evalueret på selve forskningsprojektet, hvorved projektfaglighed bliver den eneste garanterede kompetence for mange ph.d.'ere.

De tre vigtigste problemer med ph.d. studiets profil er ifølge Ph.d.-nettets (med tilhørende løsningsforslag):

1) Kompetencemålsætninger

Foruden projektfaglighed, som naturligvis er det primære, bør ph.d.-studiet bibringe den studerende en række side-kompetencer, såsom

- erfaring med projektstyring, herunder økonomistyring af projektet
- erfaring med formidling og hertil hørende pædagogiske redskaber

Flere af disse kompetencer er formelt allerede indbygget i ph.d.-studiet, men bør kræves dokumenteret.

Ph.d.-nettet mener desuden, at man bør arbejde på at klarlægge forventningerne til den ph.d.-uddannedes kompetencer (generelle såvel som akademiske). Det bør derefter vurderes om denne forventning stemmer overens med den tid, der er til rådighed.

2) Målretning mod arbejdsmarkedet

En eksklusiv fokusering på projektfaglighed svækker ph.d.'ernes kompetencer i forhold til arbejdsmarkedet udenfor universitetsverdenen. Forudsat at hensigten med samfundets satsning på ph.d.-studiet er, at mange ph.d.'ere skal arbejde i industrien, bør man inddrage dette i overvejelserne om ph.d.-studiets udformning.

Kompetencer indenfor formidling, projektstyring samt samarbejde i "teams" og på tværs af discipliner synes at være centrale for forskere beskæftiget indenfor den private sektor. Disse side-kompetencer bør derfor opprioriteres, hvis det politiske ønske er, at flere ph.d.'ere skal ud på det private arbejdsmarked.

Heri består dog en vanskelig balanceakt, som udfolder sig på mindst to punkter: Dels vil en større satsning på side-kompetencer som de førnævnte placere en endnu større arbejdsbyrde på de i forvejen tidspresede ph.d.-studerende, dels kan en målretning mod den private sektor indebære en undergravning af universiteternes grundforskning. I forhold til disse problemstillinger er det Ph.d.-nettets opfattelse, at opbygningen af side-kompetencer primært bør ske gennem en satsning på at udvikle og forbedre indholdet af ph.d.-studiets formidlings- og kursusdel, således at disse i højere grad underbygger side-kompetencer. Dette bør ske gennem en klarere formulering af studiets kompetencemålsætning (jf. ovenfor) og en opstramning af lovgivningen for formidlingsdelen, således at denne *først og fremmest* har til formål at bidrage til opfyldelsen af den ph.d.-studerendes kompetencemålsætning (i modsætning til i dag, hvor formidlingsdelen mange steder udnyttes med det primære formål at afhjælpe instituttets interne ressource-mangel). Endvidere ønsker vi at understrege vigtigheden af at fastholde et højt niveau indenfor grundforskningen, idet denne – efter Ph.d.-nettets opfattelse – spiller en væsentlig rolle som grundlaget for anden og mere anvendelsesorienteret forskning.

3) Integreret studium

Ph.d.-studiet er ikke et integreret studium, hvor alle uddannelsens dele bidrager til den samlede evaluering (forsvaret). Kun ph.d.-projektets forskningsdel indgår i den endelige evaluering. De øvrige dele udgør dermed alene adgangskrav til evalueringen. I mange forskningsmiljøer opfattes formidlingsdelen og kursusdelen som tidskrævende aktiviteter, der kun er moderat givtige og derfor nedprioriteres i forhold til projektet. Et særligt problem består i – som nævnt ovenfor – at institutarbejdet mange steder ikke bidrager til ph.d.-studiet, men blot til instituttets ressourcer.

Ph.d.-nettet mener, at alle aktiviteter i en uddannelse skal bidrage til opfyldelse af uddannelsens kompetencemålsætning. En given ph.d.-studerendes kompetenceudvikling bør således dokumenteres og indgå i den endelige evaluering.

Regler for ph.d.-forløbet

De nuværende regler for ph.d.-studiet er åbne for en meget bred fortolkning, hvilket medfører store forskelle i implementering på tværs af universiteter, institutter og forskningsmiljøer. Der er derfor et behov for harmonisering, som kan sikre ensartede vilkår for alle ph.d.-studerende, og som samtidig tager højde for forskelle mellem fagdiscipliner. En sådan ensretning kan bl.a. ske via mere præcise formuleringer i loven og bekendtgørelsen – ligesom vi fra Ph.d.-nettets side vil opfordre til, at der udarbejdes et sæt retningslinier for ph.d.-uddannelsen. Sådanne retningslinier skal præcisere ph.d.-uddannelsens formål, hvilke forventninger der knytter sig til ph.d.-studerendes hhv. vejleders rolle i projektet samt vejledningens form og funktion. Inspiration til en sådan "code of practice" vil bl.a. kunne indhentes fra Storbritannien [8].

Et andet overordnet problem, som knytter sig til ph.d.-uddannelsens nuværende struktur, er, at den giver forholdsvis meget magt til vejlederen. Med den nuværende konstruktion opnås et godt ph.d.-forløb, hvis vejlederen er velkvalificeret – omvendt kan det modsatte ske, hvis vejlederen er ukvalificeret eller på anden måde ikke lever op til sit ansvar.

De tre vigtigste problemstillinger i ph.d.-forløbet er ifølge Ph.d.-nettet:

1) Studiets varighed

I mange forskningsmiljøer er det snarere reglen end undtagelsen, at ph.d.-afhandlinger ikke færdiggøres på 3 år. Som tidligere beskrevet, har dette problem en forankring i kravene til omfanget af ph.d.-studiets kursus- og formidlingsaktiviteter. Derudover ses det også, at vejleder og institut ikke har et tilstrækkeligt incitament til at anspore og hjælpe den enkelte ph.d.-studerende til at afslutte uddannelsen på nomineret tid. En "fastholdelse" af den ph.d.-studerende som billig arbejdskraft kan nemlig aflaste de enkelte institutters arbejdsbyrder.

Hvordan end problemet tydeliggøres, udmønter dette sig fællestegnende i, at det for den enkelte ph.d.-studerende, med en gennemsnitlig arbejdsuge på ca. 45-50 timer[11], ikke er muligt at opfylde samtlige af de forpligtelser, som et ph.d.-studium indebærer, på de nominerede 3 år. Ph.d.-nettet er bekendt med flere tilfælde, hvor dette forekommer, og finder det meget uheldigt, at ph.d.-studiet forlænges udover nomineret tid uden at der aktivt tages stilling til de bagvedliggende årsager.

At denne tradition er eksisterende på institutter landet over tydeliggør nødvendigheden af, at der fra centralt hold tages stilling til forholdet mellem indhold, kompetencemålsætninger og længde af ph.d.-studiet.

2) Rettigheder og pligter

Både blandt de ph.d.-studerende og deres vejledere hersker der i mange forskningsmiljøer tvivl om både rettigheder og pligter. Undersøgelser viser, at kvaliteten og omfanget af vejledning varierer meget. Således oplever nogle ph.d.-studerende stort engagement fra og god kommunikation med deres vejleder, mens andre kun sjældent møder denne.

EU kommissionen anbefaler, at ph.d.-studerende og deres vejleder indgår et velstruktureret samarbejde, og at vejlederen er opmærksom på vejlederrollens mange facetter [9]. Ph.d.-nettet finder det rimeligt, at vejledere uddannes til opgaven; i projektstyring, i pædagogik samt i gældende ph.d.-studieregler. Den studerende bør også garanteres et vist minimum af vejledning – her anbefaler vi 1 time/uge efter gældende retningslinier fra Eurodoc [10]. Endelig skal den ph.d.-studerende sikres tilhørsforhold til et aktivt forskningsmiljø for at imødegå den faglige isolering.

3) Uafhængig Studievejleder

Det sker, at der opstår faglige eller personlige uoverensstemmelser mellem vejleder og studerende, som kan lamme den ph.d.-studerendes arbejde. I situationer hvor en konflikt synes uløselig, står den studerende meget svagt overfor vejlederen.

Ph.d.-nettet mener, at det enkelte universitet bør udpege en uvildig person, som den ph.d.-studerende kan henvende sig til i de tilfælde, hvor denne ikke føler, at vejleder bidrager til problemets løsning. Formålet er at inddrage en uafhængig og neutral part i løsningen af de opståede problemer. Den uvildige person skal udover en rådgivende funktion besidde kompetencer i konfliktløsning.

Øvrige kommentarer

Der er i disse år et massivt politisk ønske om at øge antallet af ph.d.-stipendiat betydeligt. Dette hilser Ph.d.-nettet velkomment men ønsker i samme forbindelse at minde om, at god vejledning er en vigtig forudsætning for et godt ph.d.-forløb. Man kan derfor frygte, at kvaliteten af danske ph.d.-afhandlinger vil falde i takt med, at antallet af ph.d.-studerende stiger, idet det samme antal lektorer skal vejlede flere studerende. Det er derfor vigtigt, at øgede bevillinger til ph.d.-stipendiat følges op af øgede "basis-bevillinger" til universiteterne, således at vejleder-ressourcerne sikres.

Hertil kommer, at et øget antal af ph.d.-stipendiat bør følges op med et stigende antal post docs, faste stillinger mv. indenfor universitetsverdenen. Kun derved kan en blivende virkning af satsningen på flere ph.d.'ere sikres.

Referencer:

[1] www.phd-nettet.dk

[2] De svenske fagforbund TCO og ST, "Livet som doktorand", august 2003, www.st.org/upload/pdf/aktuellt/doktorandrapport.pdf

[3] Forskningsstyrelsen, "Fra forskerakademiet til FUR 1986-2003, data om forskeruddannelse 2002", s. 22-25, november 2003,

http://danmark.dk/pls/portal/docs/PAGE/FORSKNINGSSTYRELSEN/FORSKNING_SSTYRELSEN_FORSIDE/KOORDINATIONSUDVALGET_FORSKNING/FORSKERUDDANNELSESUDVALGET/PUBLIKATIONER/FUR_2003.PDF

[4] Danmarks forskningsråd, "Evaluering af forskeruddannelsen", januar 2000,

http://www.videnskabsministeriet.dk/cgi-bin/theme-list.cgi?theme_id=13206

[5] www.eua.be

[6] www.eurodoc.net

[7] Bologna Seminar on "Doctoral programmes for the european knowledge society – Conclusions on principles" Salzburg, 3-5. februar 2005,

www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Salzburg_Conclusions.1108990538850.pdf

[8] The Quality Assurance Agency for Higher Education, "Code of practice for the assurance of academic quality and standards in higher education", september 2004,

www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/codeofpractice/section1/default.asp

[9] Commission of the European Communities, "Commission recommendation on the European Charter for researchers and on a code of conduct for the recruitment of researchers", Bruxelles, 11. marts 2005,

www.europa.eu.int/eracareers/pdf/Recommendation_code_charter_EN_final.pdf

[10] Eurodoc, "Gathering of evidence and development of a european supervision and training charter", september 2004,

www.eurodoc.net/workgroups/supervision/Eurodocsuptrain.pdf

[11] "Ph.d.-vejledning ved Det Naturvidenskabelige Fakultet ved Århus Universitet – Forventninger og erfaringer", 2004 (spørgeskema-undersøgelse),

<http://www.natphd.au.dk/vejledningsrapport.pdf>